

Obligații extrateritoriale ale statelor-părți la tratatele în domeniul drepturilor omului

Oleg BALAN,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Ministru al Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Mihai POALELUNGI,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Președintele Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova,
ex-judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

SUMMARY

International jurisdictions and other bodies invested with the noble task of human rights protection developed distinct practice on the extraterritorial applicability of international treaties of that field. In the present paper, acceptations and characters of extraterritorial obligations of the states are analyzed, as well as their interpretation given the different systems of human rights protection (global and regional) in order to prove the specific legal nature of such obligations and to enlighten the common frames used by competent authorities to assure practical and effective guaranteeing of human rights all over the world.

It is to be mentioned that the extraterritorial obligations contracting states have could be met practically in any specific system of human rights protection, as it is proved infra.

Key-words: *Human rights, international treaties, extraterritorial obligation, extra-territorial act, International Court of Justice, European Court of Human Rights, Inter-American system of human rights, Committee against torture.*

Obiectul și scopul instrumentelor internaționale în materia drepturilor omului cer ca prevederile lor să fie interpretate în modul garantării practice și eficace a drepturilor și libertăților fundamentale pe care le protejează și, din acest motiv, ele sunt incompatibile cu o abordare negativistă a obligațiilor convenționale ale părților contractante.

Vorbind despre tratatele internaționale, statele își asumă obligații prin exprimarea liberă a consimțământului de a deveni parte la ele. Momentul nașterii obligațiilor este determinat, astfel, prin momentul intrării în vigoare a tratatului, dictat de circumstanțele specifice ale acestuia. Situația este oarecum

diferită în cazul obligațiilor extrateritoriale. Datorită caracterului excepțional al acestora, obligațiile extrateritoriale se pot naște doar în virtutea unor circumstanțe speciale, de regulă, provocate de acțiunile statului ce au efect sau sunt exercitate în afara limitelor sale teritoriale.

Obligațiile extrateritoriale vor putea fi determinate, în majoritatea cazurilor, din masa obligațiilor generale prin întinderea spațială a acestora, adică statul își va asuma un anumit comportament în afara limitelor sale teritoriale. Obligația rezultată deseori va fi onorată în legătură cu o persoană aflată în afara limitelor teritoriale ale statului sau în legătură cu un spațiu extrateritorial,

existând, prin urmare, un punct de legătură similar celui din doctrina dreptului internațional privat. Această analogie este necesară doar pentru înțelegerea particularităților obligațiilor extrateritoriale, nu și a naturii juridice a acestora, ele, în mod evident, depășind sfera privată.

Așadar, obligațiile extrateritoriale, în dependență de circumstanțe, vor avea efecte asupra unui spațiu situat în afara teritoriului statului, care și-a asumat obligația, dacă statul respectiv va controla în mod exclusiv acest teritoriu, deci dacă teritoriul se va afla sub jurisdicția exclusivă a acestui stat. Raționamentul dat se referă atât la spațiul terestru cât și la marea teritorială, însă nu și la spațiile maritime cu regim mixt sau la spațiile maritime nesupuse jurisdicției statelor. În acest sens sunt posibile 2 situații: ocupația unui teritoriu de către forțele armate ale unui alt stat sau ale unei entități derivate (cum ar fi Uniunea Europeană), sau suportul economic, militar, financiar al unui regim separatist, ale cărui autorități desfășoară controlul exclusiv asupra spațiului unui alt stat. Este de menționat că statul își poate exercita pe un teritoriu străin jurisdicția și nemijlocit asupra unei persoane (nu asupra spațiului), și aceasta – prin intermediul unui agent, aflat în serviciul său.

În primul caz, momentul apariției obligației extrateritoriale va fi identic momentului începerii ocupației de către stat sau a suportului entității nestatale care deja deține un control exclusiv asupra teritoriului. Dimensiunea spațială va atrage răspunderea statului pentru orice ingerință în drepturile și libertățile omului săvârșită pe teritoriul ocupat/aflat sub controlul exclusiv al statului respectiv. În aceste situații nașterea obligației extrateritoriale va avea loc anterior cauzării ingerinței.

Situația va fi diferită în cazul în care statul va acționa prin intermediul agentului său pe teritoriul unui alt stat sau atunci când statul permite unui stat terț să săvârșească pe teritoriul său fapte, care ulterior, deja pe

teritoriul statului terț, vor fi cauzatoare de ingerințe. Aici momentul nașterii obligației extrateritoriale va coincide cu momentul săvârșirii actului extrateritorial sau al admiterii faptei unui stat terț pe teritoriul său (de exemplu, în cazul extrădării persoanei, ulterior fiindu-i cauzate ingerințe). Obligațiile extrateritoriale vor fi limitate din punctul de vedere al conținutului doar la fapta respectivă și la dreptul încălcat.

Obligațiile extrateritoriale se dovedesc a fi o categorie distinctă în raporturile guvernate de Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO), [3] iar pentru însușirea adecvată a acestora este necesară definirea exhaustivă și delimitarea caracterelor sale speciale.

În sens larg, obligațiile extrateritoriale pot fi definite în felul următor: „Obligațiile cu caracter global, prevăzute în Carta ONU și în instrumentele din domeniul drepturilor omului, de a lua măsuri în mod separat și prin cooperare, pentru a realiza drepturile omului în mod universal.” [22] Din punctul nostru de vedere, definiția dată obligațiilor extrateritoriale este, în principiu, una exhaustivă și cuprinde toate elementele sale speciale, și anume:

- sunt *globale*, deci sunt înlăturate limitările de orice natură. Aceasta înseamnă că obligațiile extrateritoriale în lumina CEDO nu sunt, în principiu, limitate nici din punct de vedere personal – ipotetic vorbind, orice persoană, indiferent de cetățenie sau de locul aflării acesteia, poate beneficia de protecția oferită prin Convenție; nici din punct de vedere spațial – actul extrateritorial al statului va atrage răspunderea extrateritorială a acestuia indiferent de *locus delicti*. Totuși pot exista anumite limitări speciale ale aplicării extrateritoriale a Convenției, care înlătură protecția oferită de către ea în anumite circumstanțe;

- *sursa* obligațiilor sau fundamentarea acestora se conține în Carta ONU și în tratatele internaționale ce consacră drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În

sensul protecției persoanelor prin prisma CEDO, evident că principala sursă este însăși Convenția, celelalte instrumente având doar o valoare adăugată;

- *conținutul* acestora – de a lua măsuri prin cooperare și individual – presupune atât obligația negativă de a nu aduce atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului cât și pe acele pozitive – de a le proteja împotriva actelor ilicite ale subiecților din ordinea juridică internă și internațională, și a întreprinde măsuri legislative și executive în vederea realizării acestora. Dacă cooperarea este un aspect important din punctul de vedere al genezei și al politicii internaționale ce formează ordinea publică internațională, atunci actele/omisiunile statelor au un caracter mai concret, vorbind despre impactul acestora asupra fiecărui individ în parte. Un act extrateritorial al statului poate da naștere atât obligațiilor sub aspectul cooperării internaționale cât și sub aspectul actelor individuale ce afectează drepturile sau obligațiile unei anumite persoane sau să cuprindă concomitent ambele aspecte;

- *scopul* presupune respectarea universală a acestora. Măsurile date urmează a fi exercitate atât separat cât și prin cooperare.

Obligațiile extrateritoriale nu trebuie înțelese în sensul atribuirii responsabilității fiecărui stat pentru asigurarea drepturilor omului tuturor persoanelor de pe glob. Acțiunile statelor dau naștere obligațiilor extrateritoriale corelative drepturilor omului doar în anumite circumstanțe și condiții. O precondiție generală ar fi ca statul să-și exercite controlul sau autoritatea asupra unor persoane sau spații, aflate în afara limitelor lor teritoriale, într-un mod care ar avea un impact negativ asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor respective.

Astfel, obligațiile extrateritoriale se dovedesc a fi o *excepție* în aplicarea Convenției, deoarece nașterea acestora este determinată doar de acțiunile/omisiunile statelor

în legătură cu persoanele aflate sub jurisdicția lor.

În sens restrâns, obligațiile extrateritoriale pot fi definite în felul următor: „*Obligații ce rezultă din actele sau omisiunile unui stat, comise în interiorul sau în afara teritoriului său, ce produc efecte asupra drepturilor omului în afara teritoriilor acestuia.*” [22] Definiția dată se încadrează în situația unui act extrateritorial al unui stat, pasibil de a produce o ingerință în drepturile sau libertățile omului prevăzute în tratat, și reflectă acele caractere, cumulare a căroră este necesară pentru angajarea răspunderii extrateritoriale a statului:

- **elementul factic** – actele sau omisiunile statului (se face referire la încălcarea obligațiilor pozitive sau negative ale statelor);

- **elementul spațial** – actul/omisiunea se va produce, de regulă, în afara teritoriului statului, dar e posibil și ca actul să fie produs pe teritoriul statului provocator de ingerință, însă consecințele acestuia să fie suportate în afara teritoriului său;

- **ingerința** presupune existența unei legături cauzale între actul/omisiunea statului și efectul negativ asupra drepturilor omului.

În scopul angajării răspunderii statului pentru încălcarea unei obligații extrateritoriale va fi necesar ca statul să satisfacă un anumit **test**, „*standardizarea*” căruia depinde de fiecare tratat în parte. În cazul Convenției Europene a Drepturilor Omului acest test este determinat de elementul „jurisdicție” din art. 1 al Convenției. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice [10] prevede noțiunea de „*teritoriu*.” Convenția americană a drepturilor omului [2] prevede, de asemenea, noțiunea de „jurisdicție.” Ceea ce unește aceste două noțiuni, utilizate în instrumentele respective și nu în mod abstract, este faptul că înțelesul lor se deosebește de acel obișnuit în dreptul internațional public. Interpretarea acestor noțiuni ține, în primul rând, de competența organelor de supraveghere instituite prin

tratatele respective, dar și a jurisdicțiilor internaționale de competență generală, cum ar fi CIJ. Este important de menționat că ambele concepte – teritoriul și jurisdicția – reprezintă două fațete ale aceluiași fenomen – al obligațiilor extrateritoriale.

Inițial, conceptul de obligații extrateritoriale a fost interpretat restrictiv, statele fiind în acest sens obligate doar la abținerea de la un comportament provocator de ingerințe (obligații negative), reieșind din conjunctura existentă în perioada legiferării mondiale a celei de-a doua generații de drepturi. În ultimele două decenii însă obligațiile extrateritoriale se dovedesc să nu aibă vreo deosebire, cel puțin, din punct de vedere formal, în legătură cu componența acestora, de obligații „obișnuite”, acestea fiind, în dependență de clasificare: pozitive/negative sau de a respecta/proteja de ingerințele din partea terților/de a îndeplini. [21] Astfel:

- obligația de a respecta presupune obligația statului de a respecta drepturile omului într-un alt stat atunci când este vorba de cooperare mutuală sau de acțiuni militare, de exemplu;

- obligația de a proteja se referă la activitățile terților ce pot provoca o ingerință în drepturile și libertățile fundamentale ale unui individ, statul asigurând prin metode legitime apărarea;

- prin obligația de a îndeplini se va înțelege obligația statelor de a lua astfel de măsuri legislative și/sau administrative care sunt necesare pentru ca persoanele să se poată bucura de drepturile și libertățile respective în deplină măsură.

Structura obligațiilor extrateritoriale s-a dovedit a fi o problemă de ordin practic în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. O perioadă lungă de timp Curtea se afla pe poziția că drepturile prevăzute în Convenție nu pot fi „divizate și adaptate” [16], ceea ce înseamnă că dacă statul obiectiv nu avea posibilitatea să garanteze apărarea drepturilor atât sub aspect ne-

gativ cât și pozitiv, și în măsura în care nu avea posibilitatea să garanteze respectarea tuturor drepturilor prevăzute în Convenție, răspunderea statului pentru actele extrateritoriale ale acestuia nu era angajată. Acest principiu limita drastic aplicarea extrateritorială a Convenției, fiind, practic, neaplicabilă actelor unui stat efectuate prin intermediul agentului său în condiții de conflict armat. Abia în 2009, după adoptarea hotărârii pe cauza *Al-Skeini*, Curtea a afirmat că drepturile și libertățile prevăzute în Convenție, de fapt, pot fi „divizate și adaptate.” [12]

Faptul că CEDO este un instrument regional nu diminuează caracterul fundamental al acestuia, mai ales în măsura în care obligațiile ce rezultă din Convenție coincid cu obligațiile *erga omnes* din dreptul internațional al drepturilor omului.

Drepturile fundamentale ale persoanelor, grupurilor de persoane și popoarelor sunt afectate și dependente de actele extrateritoriale ale statelor, luând în considerare influența economică, socială și militară ce își începe existența odată cu nașterea fenomenului globalizării și „noii ordini mondiale.”

Obligațiile extrateritoriale din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului reprezintă un punct de convergență a mai multor principii de drept internațional public.

Reieșind din obligația statelor-membre ale ONU de a coopera în sensul protecției universale a drepturilor și libertăților fundamentale, obligațiile extrateritoriale se dovedesc a fi o continuare logică a principiului cooperării internaționale, dar și, în mod evident, a principiului respectării drepturilor omului.

Obligațiile extrateritoriale, adeseori, pot fi determinate din punct de vedere spațial, adică statul are datoria să exercite un anumit comportament în afara limitelor sale teritoriale sau pot fi anticipate de un asemenea comportament. Acțiunile respective vor fi în mod obligatoriu o manifestare a jurisdicției statului, deci a autorității legis-

lative, executive și judiciare. Însă obligația de a manifesta un anumit comportament nu poate fi privită *in abstracto* de acțiunile statului care preced apariției obligației de a respecta drepturile și libertățile fundamentale. Realmente, obligația extrateritorială în majoritatea cazurilor va fi precedată de un act extrateritorial. Aici deosebim 2 tipuri de situații: atunci când statul exercită jurisdicția extrateritorială pe teritoriul unui stat terț și atunci când statul exercită jurisdicția pe teritorii nesupuse jurisdicției statelor.

În privința corelației dintre principiile fundamentale și obligațiile extrateritoriale, prima situație, atunci când statul va exercita jurisdicția sa pe teritoriul unui alt stat în mod legal sau ilegal, este mai interesantă. Jurisdicția se va exercita legal în cazul în care există un acord dintre statul care exercită jurisdicția extrateritorială și statul pe teritoriul căruia aceasta este exercitată. Jurisdicția se va exercita ilegal atunci când acest acord lipsește, de exemplu, în cazul intervenției militare.

Din momentul în care statul și-a introdus contingentele militare pe teritoriul unui alt stat cu încălcarea normelor *jus contra bellum* (norme ce interzic recurgerea la forță întru soluționarea diferendelor, precum cele inserate în textul art. 2, par. 4 al Cartei ONU), el, oricum, va fi obligat să respecte normele dreptului internațional al drepturilor omului. Astfel, principiul respectării drepturilor omului nu va putea fi neglijat, indiferent de încălcarea altor principii fundamentale, precum: principiul neagresiunii, integrității teritoriale și acel al inviolabilității frontierei de stat. În acest sens, principiul respectării drepturilor omului are un caracter autonom față de celelalte principii menționate.

Totodată, o altă situație poate fi observată atunci când statul va exercita jurisdicția executivă pe teritoriul unui stat terț, cum ar fi cazul *extrădării extraordinare*, deci fără acordul statului pe al cărui teritoriu se efectuează extrădarea. Faptul dat ar putea

fi privit și ca o imixtiune în afacerile interne ale celui stat terț, însă și în acest caz principiul respectării drepturilor omului va avea caracter autonom, deci primul stat va fi, oricum, ținut să respecte obligațiile sale din sfera dreptului internațional al drepturilor omului.

În cel de-al doilea caz, când statul exercită jurisdicția pe teritorii nesupuse jurisdicției statelor, cum ar fi marea liberă, problema deja nu mai este privită în termeni „teritoriali”, cum ar fi în circumstanțele ce dau naștere raporturilor dintre statul „intervenient” și statul pe al cărui teritoriu își exercită jurisdicția primul, ci este privită exclusiv în termeni „personali”, adică în ce mod actul extrateritorial al statului a afectat drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei recunoscute ca fiind sub jurisdicția sa în marea liberă, celelalte principii având implicații subsidiare.

Interpretarea prezenței și întinderii obligațiilor extrateritoriale în privința fiecărui tratat din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului în mod separat ține de competența jurisdicțiilor internaționale și organelor formate în scopul monitorizării conformității părților contractante obligațiilor ce rezultă din instrumentul respectiv. Criteriile și circumstanțele reieșind din care un stat va avea obligații extrateritoriale, în final de ele fiind legată și eficacitatea aplicării tratatului respectiv, depind de raționamentele, condițiile istorice, prevederile tratatului ș. a. factori, aplicarea extrateritorială a acestora nefiind uniformă.

Practica Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la aplicarea extrateritorială a CEDO, după cum s-a exprimat fostul judecător al Maltei la Înalta Curte, Giovanni Bonello, în opinia sa separată în speța *Al-Skeini*, ar fi o amestecătură de jurisprudență în cel mai bun caz. [9]

Astfel, considerăm că este oportună retrospectiva în practica organelor internaționale de interpretare a clauzei jurisdicționale în paralel cu Convenția europeană.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Atât Comitetul pentru Drepturile Omului (în continuare – Comitetul), fiind organul responsabil de monitorizarea conduitei statelor cât și Curtea Internațională de Justiție (în continuare – CIJ) au elaborat o practică clară și coerență de aplicare a respectivului Pact. [10] Tratatul utilizează în mod diferențiat 2 criterii: teritoriul și jurisdicția, fapt care nu trebuie să admită o concluzie greșită, precum că termenul de jurisdicție ar trebui interpretat doar în lumina celui alt criteriu.

În speța *Burgos c. Uruguayului*, [17, par. 12(3)] Comitetul pentru Drepturile Omului a stabilit că această clauză jurisdicțională nu poate fi interpretată în sensul că statul, un grup de persoane sau o persoană să aibă dreptul de a se angaja în vreo activitate sau să exercite vreun act, care ar avea drept scop încălcarea oricărui drept sau libertate, recunoscută prin Pact, sau că drepturile și libertățile prevăzute în Pact ar fi limitate într-un mod extensiv. Mai mult, Comitetul chiar a subliniat scopul primordial al interpretării Pactului în folosul extrateritorialității, susținând că ar fi de neconceput ca să se interpreteze astfel responsabilitatea în conformitate cu art. 2, par. 1 („*Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și aflați sub jurisdicția lor drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără nicio deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare*”) al Pactului, încât să permită statelor-părți să comită încălcări pe teritoriul unui alt stat, care ar fi inadmisibile pe teritoriul propriului stat. Această soluție nu reprezintă o novație în ziua de astăzi, speța datând cu anul 1979, iar Comitetul a reușit în mod remarcabil să estimeze toată problematica aplicării extrateritoriale a Pactului în 2 propoziții, materie în care Curtea Europeană nu a înregistrat succes timp îndelungat.

O altă speță, în care Comitetul a abordat problema consecințelor actului săvârșit pe teritoriul unui stat, care ulterior se produce pe teritoriul altui stat, este *Mohammad Munaf c. României*. [20] Reclamantul, jurnalist de profesie, care avea cetățenie dublă (a Irakului și SUA), a invocat încălcarea dreptului la viață și nerespectarea interdicției torturii. El a indicat că, aflându-se în Irak, a fost capturat împreună cu alți 3 jurnaliști români și ținut în localurile ambasadei române din Bagdad, iar apoi transmis militarilor americani pentru a fi investigat în cadrul unei proceduri penale. Ulterior, a fost predat autorităților Irakului, fiind torturat și condamnat la moarte. Reclamantul a invocat că guvernul României a încălcat prevederile *Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice* prin predarea lui autorităților respective. Comitetul a statuat că pentru a angaja responsabilitatea României, ultima trebuie să: expună persoana la riscul real de a-i fi încălcate în mod extrateritorial drepturile respective, potrivit informației pe care o cunoștea agentul guvernului; și să existe o **legătură causală** dintre actul statului și consecința care s-a produs în afara jurisdicției acestuia. Astfel, Comitetul a accentuat criteriul clar, când statul ar trebui să fie responsabil pentru acțiunile sale, care produc consecințe extrateritoriale.

În privința corelării aplicării extrateritoriale a Pactului cu răspunderea internațională, Comitetul a comentat că statele-membre sunt obligate să garanteze drepturile prevăzute în Pact tuturor persoanelor aflate sub controlul lor efectiv, *chiar dacă aceste persoane nu sunt situate pe teritoriul statului respectiv*. [7, par. 10]

Astfel, Comitetul preferă o interpretare extensivă a principiului controlului efectiv, extinzându-l asupra acțiunilor agenților statului, independent de faptul dacă ingerința s-a produs în interiorul sau în afara localurilor aflate sub jurisdicția statului.

Dacă ne referim la jurisprudența Curții Internaționale de Justiție în materia re-

spectivă, răspunzând la întrebarea dacă Pactul urmează să fie aplicat extrateritorial de guvernul izraelit asupra teritoriilor, care de facto se află sub jurisdicția sa, în speța *Consecințele juridice ale construirii unui zid în teritoriul palestinian ocupat*, CIJ a statuat în opinia sa consultativă că redactorii Pactului nu au intenționat să permită statelor să scape de obligațiile lor atunci când își exercită jurisdicția în afara teritoriului lor național, ci doar de a împiedica persoanele nerezidente ale acelui stat să invoce drepturi față de acesta care nu cad sub jurisdicția sa. [19, par. 109] CIJ a concluzionat în mod expres, că Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice este aplicabil actelor statelor, comise în afara teritoriilor proprii.

Sistemul interamerican de protecție a drepturilor omului. Acesta reprezintă un sistem de organe, create sub egida Organizației Statelor Americane [11], menit să monitorizeze respectarea drepturilor omului de către statele-membre ale organizației. El reprezintă, în principiu, o analogie a sistemului de protecție a Consiliului Europei care a existat până la reformarea Curții Europene prin Protocoalele 9 și 11. Constă din două organe principale – Comisia Interamericană a Drepturilor Omului și Curtea Interamericană a Drepturilor Omului. Principalele instrumente juridice de protecție sunt Declarația Americană a Drepturilor Omului [6], Convenția Americană a Drepturilor Omului [2] și Carta organizației [1].

Aplicarea extrateritorială a instrumentelor juridice nu a suferit modificări majore în ultima perioadă, Curtea și Comisia Interamericane deja având practică stabilă și coerentă în acest sens. Cele mai culminante evoluții ale jurisprudenței organelor în folosul obligațiilor extrateritoriale sunt: principiul nediscriminării definit în art. 1 al Convenției americane și aplicarea agresivă a criteriului de *autoritate și control*. Ultimul criteriu se deosebește de criteriile aplicate de Curtea Europeană prin flexibilitatea sa. El acoperă, în principiu, orice act extrate-

ritorial al statului săvârșit prin intermediul agenților săi, ori de câte ori aceștia se află sub autoritatea și controlul acestui stat. Criteriul de autoritate și control privește atât dimensiunea relațiilor directe de agent-stat cât și a celor indirecte.

În speța *Armado Alejandro Jr. ș. a. c. Cubei*, [15] Comisia Interamericană a Drepturilor Omului a evaluat aplicarea extrateritorială a Convenției americane în spațiul aerian internațional. Reclamanții au invocat faptul că nava aeriană militară, care aparținea Forțelor Aeriene Cubaneze, a distrus două nave aeriene comerciale în timp ce ele se aflau în spațiul aerian internațional, fapt care a cauzat moartea persoanelor care se aflau la bordul navelor doborâte. Comisia a statuat că în unele circumstanțe aplicarea extrateritorială a Convenției americane este nu doar admisibilă, ci și necesară, în conformitate cu principiul nediscriminării în protecția drepturilor omului, după cum este prevăzut în art. 1 al respectivei Convenții. Referindu-se la *legătura causală* dintre moartea victimelor în urma încălcărilor produse prin acțiunile navei cubaneze, Curtea a concluzionat că aceasta a survenit în urma acțiunilor directe ale echipajului aeronavei, care se afla în acel moment sub controlul și autoritatea guvernului cubanez. Aceste constatări au satisfăcut criteriile pentru determinarea răspunderii Cubei pentru fapta internațională ilicită, și anume:

- a) încălcarea obligației internaționale;
- b) imputabilitatea faptei statului pârât;
- c) legătura causală dintre fapta ilicită și suferința victimei.

În mod similar, în speța *Coard ș. a. c. SUA* [18] Comisia a aplicat extrateritorial Convenția americană, în circumstanțele conflictului armat din Grenada. Reclamanții au invocat încălcarea de către guvernul SUA a dreptului la un proces echitabil și la libertate, care i-a încarcerat neoferindu-le vreun remediu de atac a deciziei unilaterale a agentului Statelor Unite de a-i deține în custodia militară a forțelor armate americane.

Guvernul SUA a încercat fără succes să-și argumenteze acțiunile prin necesitate militară și inaplicabilitatea dreptului internațional al drepturilor omului pe timp de conflict armat. Comisia a statuat că dreptul la un proces echitabil este absolut, protecția pe timp de conflict armat a civililor fiind garantată de rând cu dreptul la libertate (cu excepțiile prevăzute în Convențiile de la Geneva din 1949), menționând, *inter alia*, că drepturile omului se protejează în mod nediscriminatoriu, reieșind din simpla natură umană a beneficiarilor, iar statele sunt obligate să protejeze aceste drepturi ori de câte ori ele sunt supuse autorității și controlului lor.

Reieșind din jurisprudența analizată, poate fi menționat faptul că organele sistemului american de protecție a drepturilor omului, în spețele ce implică aplicarea extrateritorială a instrumentelor relevante, nu ezită să facă referință la *principiul autorității și controlului statului*, acesta fiind aplicat de către ele în mod prioritar față de principiul teritorialității. De asemenea, Comisia nu ezită să invoce clauza de nediscriminare, ceea ce îi permite să aplice instrumentele cu mai puțină „ipocrizie juridică.”

Curtea Internațională de Justiție (CIJ). În speța *Georgia c. Federației Ruse*, CIJ a luat în considerare principiul controlului efectiv, invocat de guvernul georgian în scopul determinării jurisdicției Rusiei cu privire la aplicabilitatea extrateritorială a Convenției cu privire la eliminarea discriminării rasiale, [5] care nu conține o clauză extrateritorială expresă. În speță, Georgia a invocat actele violente și discriminatorii exercitate de către forțele armate rusești, argumentându-și poziția prin faptul că acest tratat se extinde asupra obligațiilor Rusiei ce reies din actele armatei ruse staționate în Abhazia și Osetia de Sud. [13] Rusia a contraargumentat că obligațiile care reies din articolele 2 și 5 ale Convenției se aplică doar pe teritoriul statelor-părți, [14, par. 153] deoarece în ea ar lipsi o clauză extrateritorială, iar în absența acesteia nu se poate vorbi despre o veritabilă

la excepție a extrateritorialității reieșind din dreptul internațional public, invocând speța *Consecințele juridice ale construirii unui zid în teritoriul palestinian ocupat*. [19] Curtea a inversat ultimul argument, statuând că lipsa unei bariere jurisdicționale conduce la absența limitei teritoriale pentru obligațiile ce reies din Convenție.

Prin urmare, Curtea nu a statuat care circumstanțe ar trebui să servească drept temei pentru aplicarea extrateritorială a Convenției, însă în mod implicit a ajuns la concluzia că în lipsa unei clauze teritoriale sau jurisdicționale, ea urmează a fi aplicată în afara limitelor teritoriale ale statelor-părți.

Comitetul împotriva torturii. În conformitate cu art. 2, par. (1) al Convenției împotriva torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante: [4] „*Fiecare stat parte va lua măsuri legislative, administrative, judiciare și alte măsuri eficiente pentru a împiedica comiterea unor acte de tortură pe teritoriul de sub jurisdicția sa.*” Clauze similare pot fi găsite în art. 5 (par. 1), 11 și 16 ale tratatului. În pofida ambiguității sintagmei subliniate, Comitetul interpretează Convenția în folosul aplicării extrateritoriale a acesteia, în limitele exercitării *controlului efectiv*. Astfel, după primirea raportului din partea Regiunii Speciale Administrative Macao, în care era stabilit că Macao aplică extrateritorial actele încriminate conform Convenției doar dacă pe teritoriul celui alt stat actele similare sunt, de asemenea, încriminate (o interpretare, cel puțin, stranie, fiind evidențiată lacuna de neaplicare extrateritorială a Convenției în cazul absenței dublei incriminări sau în cazul spațiilor nesupuse jurisdicției vreunui stat), Comitetul i-a recomandat statului să aplice „jurisdicția deplină în aplicarea extrateritorială a Convenției împotriva torturii.” [8]

Având în vedere tematica analizată, subliniem că obligațiile extrateritoriale ale statelor, deși nu reprezintă o noutate a Curții de la Strasbourg, anume în practica dezvoltată de aceasta au căpătat o expresie deosebi-

tă, cu adevărat contribuind la aplicarea la scară universală a garanțiilor de respectare a drepturilor omului și eficientizarea măsurilor de protecție transpuse în practică la acest subiect. Iar abordările normative și jurisprudențiale date de organe abilitate în alte sisteme de protecție decât cel regional european edificat în baza CEDO, au pregătit

un teren favorabil pentru magistrații Curții Europene, care în ultimii ani sunt tentați tot mai des să stabilească jurisdicția și răspunderea unui stat reclamat în fața Curții pentru încălcările drepturilor omului și a libertăților fundamentale comise dincolo de frontierele Consiliului Europei, aplicând Convenția Europeană în mod extrateritorial.

BIBLIOGRAFIE

1. Carta Organizației Statelor Americane din 30 aprilie 1948. [On-line]: <https://www.oas.org/dil/treaties_A-41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.pdf> (vizitat la 25/03/2015).
2. Convenția Americană a Drepturilor Omului din 18 iulie 1978. [On-line]: <http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm> (vizitat la 25/03/2015).
3. Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 04 noiembrie 1950 la Roma, Italia. [On-line]: <http://echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf> (vizitat la 25/03/2015).
4. Convenția împotriva torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984. [On-line]: <<http://www.un.org/documents/ga/res/39/a39r046.htm>> (vizitat la 25/03/2015).
5. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 21/12/1965. [On-line]: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>> (vizitat la 25/03/2015).
6. Declarația Americană a Drepturilor Omului din 30 aprilie 1948. [On-line]: <<http://www.oas.org/en/iachr/mandate/Basics/2.AMERICAN%20DECLARATION.pdf>> (vizitat la 25/03/2015).
7. General comment no. 31 (80) on the nature of the general legal obligation imposed on states parties to the covenants, 29 martie 2004. [On-line]: <<http://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html>> (vizitat la 25/03/2015).
8. Observațiile finale ale Comitetului împotriva torturii în Regiunea Administrativă Specială Macao din 19 ianuarie 2009. [On-line]: <<http://www.refworld.org/country,,CAT,,MAC,,4986bc0c13,0.html>> (vizitat la 25/03/2015).
9. Opinia separată concurentă a judecătorului Giovanni Bonello în speța *Al-Skeini ș. a. c. Regatului Unit*, hotărârea din 7 iulie 2011. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105606>> (vizitat la 25/03/2015).
10. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 19 decembrie 1966. [On-line]: <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>> (vizitat la 25/03/2015).
11. Site-ul oficial al Organizației Statelor Americane [On-line]: <<http://www.oas.org/en/default.asp>> (vizitat la 25/03/2015).
12. Speța *Al-Skeini ș. a. c. Regatului Unit*, hotărârea din 7 iulie 2011.// Baza de date HUDOC. [On-line]: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105606>> (vizitat la 25/03/2015).
13. Speța *Aplicarea Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (Georgia c. Federației Ruse)*, cerere pentru indicarea măsurilor provi-

zorii, ordonanța CIJ din 15 octombrie 2008. [On-line]: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/140/14801.pdf>> (vizitat la 25/03/2015).

14. Speța *Aplicarea Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (Georgia c. Federației Ruse)*, obiecțiile preliminare ale Federației Ruse din 01 decembrie 2009. [On-line]: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/140/16099.pdf>> (vizitat la 25/03/2015).

15. Speța *Armado Alejandro Jr. ș. a. c. Cubei*, raportul Comisiei IADO din 29 septembrie 1999. [On-line]: <<http://www1.umn.edu/humanrts/cases/86-99.html>> (vizitat la 25/03/2015).

16. Speța *Bankovic ș. a. c. Belgiei ș. a.*, decizia din 12 decembrie 2001.// Baza de date HUDOC. [On-line]: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22099>> (vizitat la 25/03/2015)

17. Speța *Burgos c. Uruguay*, comunicarea comitetului pentru drepturile omului din 29 iulie 1981. [On-line]: <<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/e3c603a54b129ca0c1256ab204d70b2?Opendocument>> (vizitat la 25/03/2015).

18. Speța *Coard ș. a. c. SUA*, raportul Comisiei IDO din 29 septembrie 1999. [On-line]: <<http://www1.umn.edu/humanrts/cases/us109-99.html>> (vizitat la 25/03/2015).

19. Speța *Consecințele juridice ale construirii unui zid în teritoriul palestinian ocupat*, avizul consultativ al CIJ din 09 iulie 2004. [On-line]: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>> (vizitat la 25/03/2015).

20. Speța *Mohammad Munaf c. României*, comunicarea Comitetului ONU pentru drepturile omului din 21 septembrie 2009. [On-line]: <<http://www.refworld.org/docid/4acf500d2.html>> (vizitat la 25/03/2015).

21. The Maastricht Guidelines on violations of economic, social and cultural rights. [On-line]: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/Maastrichtguidelines_.html> (vizitat la 25/03/2015).

22. The Maastricht Principles on extraterritorial obligations of states. [On-line]: <<http://www.lse.ac.uk/humanRights/articlesAndTranscripts/2011/MaastrichtEcoSoc.pdf>> (vizitat la 25/03/2015).

Prezentat: 1 iulie 2015.

E-mail: dorulolga@yahoo.com